

ՀՏԴ՝ 159.93

DOI: 10.52971/18294316-2021.1-183

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՍՈՑԻԱԼ-ՀՈՔԵԲԱՆԱԿԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Գարինե Մահակյան

ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն,
Շիրակի Մ.Նալբանդյանի անվան պետական համալսարան

Բանալի բառեր՝ *հոգեբանություն, ապրումակցում, ընտանիք, ընտանեկան թերապիա, ընտանեկան խորհրդատվություն, մայրակենտրոն ընտանիք, դրական ծնողավարում:*

Հոդվածի նպատակն է ընդգծել դրական ծնողավարման մեջ հայրական դպրոցի դերի կարևորությունը համակողմանի զարգացած անձ ձևավորելու գործընթացում: Հետազոտության իրականացման ընթացքում կիրառվել են ինչպես համագիտական (անալիզ, սինթեզ, պատմականության սկզբունք), այնպես էլ հատուկ (համեմատական) մեթոդներ:

Ուսումնասիրության արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացության, որ դաստիարակությունն առավելապես իգական սեռին վերագրվող գործառնություն է, և ոչ լիարժեք ընտանիքներում, որտեղ բացակայում է հայր ծնողը, երեխայի հոգեբանական աճը թերի է մնում: Արդի ժամանակներում աստիճանաբար ավելի է կարևորվում հայրական դպրոցի նշանակությունը ներընտանեկան դերերի համակարգում, քանի որ այն կոչված է լուծելու պետության ժողովրդավարական անվտանգության ամրապնդումը՝ երիտասարդ ընտանիքի կայունության մեծացման հիման վրա:

Նախաբան. Մեր աշխարհը փոխվում է, և դրանում տեղի ունեցող փոփոխությունները չեն կարող չազդել ընտանեկան համակարգի վրա: Մի կողմից ժամանակի պահանջը թելադրում է գենդերային կարծրատիպերից հեռու լինելու անհրաժեշտություն, ըստ որի՝ կինն ընդամենը տնային տնտեսուհի է, որը խնամում է տունը, իսկ տղամարդը՝ հիմնական մատակարարն ու պաշտպանը, մյուս կողմից՝ պետք է ընդու-

ներք, որ մեր հասարակության մեջ շարունակում են գերակայել նորմերը, ըստ որոնց՝ տղամարդկանց և կանանց դերի ցանկացած փոփոխություն համարվում է ավանդույթների և ինքնին բարոյականության նորմերի խախտում¹:

Հասարակության մեջ և ընտանիքում գենդերային հավասարության խնդիրները, ընդհանուր առմամբ հոգեբանական խնդիրները, ինչպես նաև տղամարդկանց հետ աշխատանքը, մասնավորապես, սոցիալական աշխատանքի պրակտիկայում, բավականին նոր են: Հատկանշական է, որ սոցիալական աշխատանքի գենդերային մեթոդների հիմնական ձևերը ուղղված էին կանանց իրավունքների և շահերի պաշտպանությանը և իրականացվել են կանանց հասարակական կազմակերպությունների, կանանց ճգնաժամային կենտրոնների և կանանց համար պետական ծառայությունների միջոցով:

Եթե վերլուծում ենք ընտանիքների և երեխաների համար գոյություն ունեցող սոցիալական ծրագրերն ու նախագծերը, ապա ստացվում է, որ դրանցից շատերը առաջնորդվում են ոչ թե հավասարության սկզբունքներով, տղամարդկանց և կանանց միջև համագործակցության կազմակերպմամբ, այլ գենդերային կարծրատիպերով: Ընտանիքի սոցիալական առողջության կարևոր բաղադրիչը նրա բոլոր անդամների միջև հարաբերությունների հոգեբանական կայունությունն է: Նորածին երեխա ունեցող երիտասարդ ընտանիքներում նման հոգեբանական կայունության կարելի է հասնել ամուսնու ավելի ակտիվ դերով, որն էլ երեխայի կյանքի առաջին իսկ օրվանից զբաղվում է նրա խնամքով: Դա հնարավոր է հեշտացնել «հայրերի դպրոցներում բոլոր ցանկացողների ուսուցմամբ²:

Չոր դերը երեխայի կյանքում անընդհատ զարգացող թեմա է, որը հուզում է ոչ միայն գիտնականներին, այլև միլիոնավոր մարդկանց, որոնք պատրաստվում են ծնող դառնալ կամ արդեն դարձել են: Հայրության հոգեբանությունն ու մանկավարժությունը գիտական մտքի, հոգեբանական և մանկավարժական պրակտիկայի և սոցիալական աշխատանքի դինամիկ և ժամանակակից ուղղություն են: Պետք է գիտակցել, որ երեխայի կյանքում մայրերի դերի վերաբերյալ վիճակագրական և գիտական նյութերի առատությամբ հանդերձ՝ գրականության և հետազոտությունների պակաս կա³:

Վերջին ժամանակներս սոցիալական և հումանիտար գիտություններում ընդունված է տարբերակել «սեռ» և «գենդեր» հասկացությունները, որոնք համապատասխանաբար ցույց են տալիս տղամարդու և կնոջ տարբերությունների սահմանադրական կամ սոցիալ-մշակութային կողմերը:

«Սեռ» եզրույթը նկարագրում է մարդկանց միջև կենսաբանական տարբերությունները, որոնք որոշված են գենետիկական բնութագրերով, անատոմիական և ֆիզիոլոգիական հատկություններով և վերարտադրողական գործառույթներով: «Գենդեր» եզրույթը վերաբերում է անձի սոցիալական կարգավիճակին և սոցիալ-հոգեբանական հատկանիշներին, որոնք կապված են սեռի ու սեռականության հետ, բայց առաջանում են որոշակի մշակույթի շրջանակներում՝ այլ մարդկանց հետ փոխգործակցության մեջ:

¹ Ст' у Папа-школа: шаг за шагом. Москва. ООО «БЭСТ-принт». -2010.

² Нартова-Бочавер С.К., Бочавер К.А., Бочавер С.Ю. Жизненное пространство семьи.-2017.

³ Колесов П. Б. Муза для любимого. Как вдохновлять мужчину на подвиги. М. -2019. С. 256.

Մարդկանց միջև կենսաբանական տարբերություններից բացի, գոյություն ունեն սոցիալական դերերի բաժանում, գործունեության ձևեր, ինչպես նաև վարքի ու հուզական հատկանիշների առանձնահատկություններ: Մարդաբանները, հոգեբանները և պատմաբանները վաղուց հաստատել են, որ «տիպիկ տղամարդ» կամ «տիպիկ կին» հասկացությունը բավականին պայմանական է. այն, ինչը մի հասարակության մեջ արական զբաղմունք է, մյուսում համարվում է կնոջը հատուկ զբաղմունք:

Աշխարհում կանանց ու տղամարդկանց սոցիալական բնութագրերի բազմազանությունը և կենսաբանական բնութագրերի հիմնարար ինքնությունը մեզ թույլ են տալիս եզրակացնել, որ կենսաբանական սեռը հիմք չէ տարբեր սոցիալական հասարակություններում գոյություն ունեցող սոցիալական դերերի տարբերությունների համար: Այսպես առաջացավ «գենդեր» հասկացությունը՝ նկատի ունենալով սոցիալական և մշակութային նորմերի մի շարք, որ հասարակությունը սահմանում է մարդկանց համար՝ ըստ նրանց կենսաբանական սեռի:

Գենդերային հավասարության գաղափարներն ամենամեծ զարգացում և ժողովրդականություն ստացել են այնպիսի երկրներում, ինչպիսիք են Շվեդիան, Նորվեգիան, Դանիան և Նիդերլանդները: Գենդերային հավասարության սկզբունքները ակտիվորեն իրականացվում են Եվրոպայի և Հյուսիսային Ամերիկայի այլ երկրների պետական հաստատություններում: Ընտանիքի ու հասարակության դասական՝ հայրիշխանական մոդելի կողմնակիցների տեսակետները, որոնցում հայրը պետք է առաջնորդի դեր կատարի և ստանձնի ուժային, գերիշխող դիրք, հաճախ կտրուկ հակասում է հետդասական՝ էգալիտար մոդելի կողմնակիցների տեսակետներին, որոնք ողջունում են հոր և մոր դերերի հավասարությունը և ճկունությունն ընտանիքում ու հասարակության մեջ:

Առկա են նաև դերային սոցիալականացումը, դերային տրանսֆերը, դերային փոխներգործության փորձի փոխադրումը, ինչպես նաև դերերի բովանդակային փոփոխությունները ժամանակի ընթացքում⁴:

Երեխայի կյանքում հոր դերի վերաբերյալ հետազոտությունների պատմությունը սկսվում է հոգեբանության՝ որպես գիտության, ծննդյան շրջանից: Հոգեբանական գիտության այնպիսի խոշոր գործիչներ, ինչպիսիք են Ջ.Ֆրեյդը, Կ.Յունգը, Կ. Հորինը, Ա. Ադլերը, Է. Բեռնը և ուրիշներ, մեծ ուշադրություն են դարձրել հոր դերին: Այսպես օրինակ՝ հումանիստական հոգեբանության հիմնադիր Ա. Ադլերը շեշտեց հոր դերը երեխայի սոցիալական հետաքրքրության ձևավորման գործում: Նրա կարծիքով, իդեալական հայրը նա է, ով իր երեխաներին վերաբերվում է որպես հավասար մարդկանց և իր կնոջ հետ ակտիվ մասնակցություն է ունենում նրանց դաստիարակության գործում: Հայրը պետք է խուսափի երկու սխալից՝ հուզական մեկուսացում և ծնողական ավտորիտարիզմ, որոնք հանգեցնում են աններդաշնակության երեխայի անհատականության ձևավորման մեջ:

⁴ Մեդրակյան Ա., Ընտանիքի հոգեբանություն, Երևան, «Ուրարտու» համալսարան, 2010, էջ 391:

Ինչո՞ւ է այդքան կարևոր հայրերին ներգրավել երեխաների դաստիարակության մեջ: Հոր ազդեցությունը երեխայի կերպարի ձևավորման ամենավաղ գործոնն է:

-Նորածինները, որոնք ունեն հուզական մտերություն հոր հետ, ցույց են տալիս բարձր արդյունքներ մտավոր և մոտորիկային զարգացման թեստերում:

- Ակտիվ հայրերի երեխաները մեծանում են շփվող ու պատասխանատու:

- Հայրերը, որոնք հոգ են տարել երեխայի համար ծնվելուց անմիջապես հետո, հաճախ են խաղում նրանց հետ, ավելի շատ ժամանակ են անցկացնում միասին. նման ընտանիքներում ամուսինների միջև հարաբերությունները ներդաշնակ են, և բարձր է ընտանիքի հասունության մակարդակը: Հաջողակ հայրը հաջողակ է ամեն ինչում, քանզի ձգտում է դառնալ լավ օրինակ իր երեխայի համար: Կարևոր է, որ հայրը լինի ոչ միայն ընտանիքի տնտեսական հիմքը, այլև ընկերը, ուսուցիչը, օգնականը, երջանիկ ամուսինը:

Հայրերի դպրոցի պատմությունը գոյություն ունի մի քանի տասնամյակ, որը չափազանց քիչ է ընտանեկան հարաբերությունների հազարամյա պատմության հետ համեմատած: Բայց հասարակության համար, որը զարգանում է, և որում փոխվում են տղամարդկանց ու կանանց դերերը, այն փոփոխությունների, առաջընթացի, նոր գաղափարների որոնման և ընդունման տասնամյակ է⁵:

Հայրերի դպրոցն առաջացել է Շվեյցարիայում XX դարի 80-ական թվականների կեսերին: Երիտասարդ հայրերի համար առաջին դասընթացներից մեկը կազմակերպել է Մերս Բերգենը: Չորս երեխաների հայրը հետաքրքրվում էր հայրության թեմայով, և նրանով, թե ինչպես հայրը կարող է օգտակար ու հետաքրքիր լինել իր երեխաներին ոչ միայն «տնային դրամապանակի» ձևով, այլ նաև որպես ընկեր, ուսուցիչ: Նախագիծը հաջողված էր: Եվ հետագայում ապագա հայրերի ուսուցումը պարտադիր դարձավ ընտանիքների համար՝ ընդունելով այն ձևը, որ այսօր մենք անվանում ենք «Հայրերի դպրոց»:

Նախագծի նպատակն է ամրապնդել պետության ժողովրդավարական անվտանգությունը՝ երիտասարդ ընտանիքի կայունության մեծացման հիման վրա, տղամարդկանց հայրական և ամուսնական որակների բացահայտման հաշվին,

- ստեղծել պայմաններ տղամարդկանց՝ ապագա հայրերի անձնային աճի համար, ընտանիքում փոխհարաբերությունների հոգեբանական մթնոլորտի և առողջ ապրելակերպի մշակույթի ձևավորում,

- ընտանիքի ամրապնդում՝ ընտանիքում հոր դերի օպտիմալացման, ապագա և երիտասարդ հայրերի ներուժի բացահայտման շնորհիվ,

- պատասխանատու հայրության դրական սոցիալական կերպարի ձևավորում,

- երեխայի դաստիարակության գործընթացի վրա մոր ու հոր դերի և ազդեցության վերաբերյալ երիտասարդ ծնողների հոգեբանական ուսուցում, հայրերի ներգրավում սոցիալական ակտիվ գործունեության մեջ:

⁵ **Смирнов Д. А.** Современный российский мужчина в семье и о семье: Стиль «молодого отца» в массовом сознании и поведении россиян // Конструирование маскулинности па Западе и в России. Межвузовский сборник научно-методических материалов. Ивлгово. -2006. С. 58.

Հայրերի դպրոցում գործում է «ներկա հորից մինչև ապագա հայր» բանաձևը, հետևաբար սոցիալ-հոգեբանական աջակցությունն առավել վստահելի բնույթ է կրում հատկապես այն իրավիճակներում, երբ տղամարդիկ մեծացել են ոչ լիարժեք ընտանիքներում և չունեն բավարար պատկերացում հոր դրական դերի մասին: Հայրության փորձ ունեցող տղամարդկանցից անմիջականորեն ստացած տեղեկատվությունն ու աջակցությունն օգնում են երիտասարդ հորը հաղթահարելու անվստահությունը:

Հայրերի դպրոցը ձգտում է՝

- ամրապնդել ծնողական ու ամուսնական փոխհարաբերությունները երիտասարդ ընտանիքներում,
- նվազեցնել ամուսնալուծության ռիսկը, որը հանգեցնում է ընտանիքի քայքայմանը,
- կանխել երիտասարդ տղամարդկանց շրջանում վարքի հակասոցիալական ձևերը,
- ակտիվացնել տղամարդկանց սոցիալական կարևոր գործունեությունը, որն ուղղված է ընտանիքի պահպանմանը, պատասխանատու հայրության քարոզչությանը,
- բարձրացնել ծնողների հոգեբանական, մանկավարժական և իրավական մշակույթի մակարդակը⁶:

Հայրերի դպրոցում դրական ծնողավարության համար երեխաների դաստիարակության գործընթացում կարևորվում են հետևյալ սկզբունքները.

- Երեխաներին սովորեցնում է շրջապատը:
- Եթե երեխային հաճախ են քննադատում, նա սովորում է դատել:
- Եթե երեխային հաճախ են գովում, նա սովորում է գնահատել:
- Եթե երեխային թշնամանք է ցուցաբերվում, նա սովորում է կռվել:
- Եթե երեխայի հետ անկեղծ են, նա սովորում է արդար վարվել:
- Եթե երեխային հաճախ ծաղրում են, նա սովորում է երկչոտ լինել:
- Եթե երեխան ապրում է անվտանգության զգացողությամբ, նա սովորում է հավատալ:
- Եթե երեխային հաճախ են ամոթանք տալիս, նա սովորում է իրեն մեղավոր զգալ:
- Եթե երեխային հաճախ են հանդուրժողականությամբ վերաբերվում, նա սովորում է համբերատար լինել:
- Եթե երեխային հաճախ են խրախուսում, նա ինքնավստահություն է ձեռք բերում:
- Եթե երեխան ապրում է բարեկամության մթնոլորտում և իրեն անհրաժեշտ զգում, սովորում է սեր գտնել այս աշխարհում:
- Վատ մի՛ խոսեք երեխայի մասին ո՛չ նրա ներկայությամբ, ո՛չ էլ առանց նրա:
- Կենտրոնացե՛ք երեխայի մեջ լավը զարգացնելու վրա, և արդյունքում տեղ չի լինի վատի համար:
- Ակտի՛վ եղեք միջավայրը պատրաստելու հարցում: Իսկական հոգատարություն դրսևորեք նրա նկատմամբ: Ցույց տվեք յուրաքանչյուր զարգացնող նյութի տեղը և դրանով աշխատելու ճիշտ եղանակները:

⁶ <https://papa-school.by/o-proekte/?fbclid=IwAR3DlcmWBiLkwbhPwMby17LG2fPQW6mROMSLhHy46z5c9iEz4BUM3QUmXs>

- Պատրաստ եղեք պատասխանել երեխայի կոչին, որ ձեր կարիքն ունի: Միշտ լսեք և պատասխանեք այն երեխային, որ ձեզ հետ է խոսում:
- Հարգե՛ք այն երեխային, որ սխալ է թույլ տվել, և նա կկարողանա շտկվել:
- Պատրաստ եղեք օգնել երեխային, որը գտնվում է որոնումների մեջ, և անտեսանելի մնալ այն երեխայի համար, ով արդեն գտել է ամեն ինչ:

Ընտանիքը և դպրոցը՝ արական սկիզբով. Ընտանիքի և դպրոցի ամենահետաքրքիր և հեռանկարային համագործակցության ձևերից մեկը հայրերի խորհուրդն է: Ինչո՞ւ է առաջացել հայրերին միավորելու անհրաժեշտությունը: Բոլոր երեխաները, անկախ սեռից, իրենց ծնողների դրական ազդեցության կարիքն ունեն: Եվ հրաշալի է, եթե նրանք ունեն այդ հնարավորությունը: Հայրության դերի կարևորությունը կասկածի տակ չի դրվել դարերի ընթացքում: Դրա առավել տարածված մոդելը մինչև վերջին ժամանակներս ավանդական մոդելն էր, որտեղ հայրը կերակրողն է, իշխանության անձնավորումը և բարձրագույն կարգապահական մարմինը, ընդօրինակման օրինակը և ընտանիքի բոլոր անդամների համար անմիջական դաստիարակը: Հայրական դերը ներառում է պատասխանատվություն նախևառաջ որդու դաստիարակության համար: Ավանդական հասարակության մեջ հայրերի աշխատանքը մշտապես եղել է ակնհայտ, ինչը հիմք է հանդիսացել տանը առաջին տղամարդու հեղինակության համար: Հայրը եղել է ընտանիքի գլուխը, մարդ, որ ընդունում է կարևոր որոշումներ, խորհուրդ է տալիս, ղեկավարում է:

Բոլոր ժամանակներում մարդիկ իմացել են, որ հայրը կարևորագույն դեր է խաղում երեխաների կողմից բարոյական նորմերի յուրացման մեջ: Ծնողները բառերի և վարքի միջոցով արտահայտում են իրենց վերաբերմունքը որոշակի իրադարձությունների կամ մարդկանց արարքների նկատմամբ՝ այդպիսով, ներկայացնելով վարքի մոդելները և բարոյական գնահատականը:

Համաձայն ավստրիացի հոգեբան և մտածող Ա. Ադլերի՝ հոր դերը դաստիարակության մեջ ուղղված է սոցիալական կոմպետենտության զարգացմանը: Եթե մայրը ներկայացնում է մարդկային սիրո մտերմությունը զգալու հնարավորությունը, ապա հայրը երեխայի համար ճանապարհ է հարթում դեպի մարդկային հասարակություն:

Հոր ազդեցությունը տարբերվում է մայրական ազդեցությունից: Դա կապված է այն սոցիալ-մշակութային դերերի հետ, որոնք պատկանում են մորը և հորը երեխայի դաստիարակության գործընթացում: Գերմանացի փիլիսոփա և հոգեբան Է. Ֆրոմը պնդում էր, որ հայրը կատարում է սոցիալական վերահսկողության գործառույթ: Դպրոցում հայրերի խորհուրդն ապահովում է արական դաստիարակության առկայություն, տղամարդակային վարքի նմուշ, երեխաների համար հասարակության նմուշ և հուզական աջակցություն ու հենք՝ ծնողների ու մանկավարժների համար:

Հայրերի խորհուրդը բաղկացած է հոգատար, պատասխանատու մարդկանցից, որոնք ունեն ակտիվ կենսակերպ և հավատում են, որ եկել է ժամանակը, որ ավելի ակտիվ մասնակցություն ունենան երեխաների դաստիարակության գործում:

Հայրության սոցիալ-հոգեբանական մոդելները. Հայրությունը սոցիալական գյուտ է: Հայրական դերի հոգեբանական բովանդակությունը կախված է ընտանիքում անձի ունեցած փորձից՝ հայրերի նախորդ սերունդների դրսևորած հայրության մոդելից:

Հայրության ավանդական մոդելում հայրության դերը դաստիարակության մեջ դիտվում էր որպես օժանդակ: Հայրության ժամանակակից մոդելը երեխայի հետ հուզական կապի մեջ մտնելու ունակությունն է, և դրա առաջացումը կապված է ընտանիքում իրավունքների ու պարտականությունների բաշխման մեջ ամուսինների իրավահավասարության հետ:

Հոր սերը հաջողության և լավ պահվածքի պարզն է: Ավանդույթների համաձայն՝ տղամարդը պետք է դաստիարակի ժառանգորդ՝ որպես տոհմի շարունակություն, ավանդույթների ու նախնիների հիշողության պահապան:

Հայրեր ու երեխաներ. ինչի՞ց է սկսվում ըմբռնումը. Ժամանակակից հայրը հաճախ երեխայի համար դառնում է առասպելական, անհասկանալի ու անհասանելի: Հայրերի հեռացումը երեխաների դաստիարակությունից հայրության մշակույթի կարծրատիպն է:

Հոգեբանական ուսումնասիրությունների արդյունքների համաձայն՝ նորածինները, որոնց հայրերը հոգ են տարել իրենց մասին՝ կյանքի առաջին իսկ օրերից, ցույց են տալիս ավելի բարձր մակարդակի մտավոր և ֆիզիկական զարգացում, աճում են ավելի հուզականորեն պատասխանատու, և ամուսինների միջև երեխայի դաստիարակության վերաբերյալ բախումներ չեն առաջանում⁷:

Ո՞վ է ծնողը: Կարևորվում է այն ճշմարտությունը, որի համաձայն՝ բոլոր երեխաները պետք է ծնող ունենան: Իսկ եթե երեխան որք է, ապա պարտադիր է, որ նա իր կյանքում ունենա ծնողական հոգատարությամբ օժտված անձ: Ուղղակի ծնողից դեպի ծնող դառնալու ճանապարհին հարկավոր է մշտապես շփման մեջ լինել սեփական երեխայի հետ: Երեխային կարելի է ճանաչել նրա հետ զրուցելով, խաղալով, զբոսնելով, կարդալով, մանկանալով և նրան մեծի պես որևէ բանում ներգրավելով:⁸

Պետք է նշել, որ հայրերը երեխայի հետ խաղում են այլ կերպ, քան մայրերը: Նույնիսկ երեխային խնամելիս հայրերը նախընտրում են դա անել խաղային ձևով: Նրանք հակված են ավելի եռանդուն խաղերի, որոնք ուղղված են երեխայի ֆիզիկական զարգացմանը. մայրերն ավելի մեղմ են վերաբերվում: Այն հայրերը, որոնք մանկության տարիներին ուժեղ հուզական կապեր են զարգացնում երեխաների հետ, ընդհանուր առմամբ մեծ ազդեցություն են ունենում իրենց երեխաների վրա:

Պատրաստություն հայրությանը. Հայրերի հիմնական հոգեբանական դժվարությունը երեխայի հետ շփումից հաճույք ստանալու ունակությունն է: Հասուն հայրական զգացմունքներն արտահայտվում են սիրող, ընդունող դաստիարակության ոճով, որն ուղղված է երեխային: Նման հայրերը հոգ են տանում երեխաների մասին, խնամում

⁷ Руководство по подготовке родителей к рождению и воспитанию здорового ребенка (Под научной ред. к.м.н., доц. В.С Ковалтсасо). СПб. ООО «Издательство Фолиант». -2004.

⁸ Կիրակոսյան Հ., Սասնա ծռերի դաստիարակության գիրքը (Գործնական ձեռնարկ հայ ծնողների համար), Երևան, «Հալիվոր» հրատ. 2019, էջ 70:

նրանց: Նրանք երեխային սովորեցնելու, իրենց փորձը նրան փոխանցելու, երեխային իրենց ժառանգ դարձնելու, նրան այն ամենալավը, ինչին իրենք տիրապետում են, փոխանցելու պահանջ են զգում⁹:

Այն ընտանիքներում, որտեղ հայրերը հեռացվում են դաստիարակությունից, մայրը ներկայացնում է խիստ իշխանություն: Մոր գերիշխման և հորը օտարելու հետևանքով ապագայում երեխաների մեջ հայրության և մայրության նորմալ դրական մոդելը խաթարվում և խեղաթյուրվում է, ինչը բացասաբար է անդրադառնում ապագայում երեխաների դաստիարակության վրա: Աղջիկների ու տղաների մեջ ձևավորվում են անվստահություն, ցածր ինքնագնահատական, դրսևորվում է ագրեսիա (մորից չափազանց մեծ կախվածության դեմ), դժվարություններ են առաջանում հասակակիցների հետ շփվելիս: Իմպուլսիվ, պոթթյուն հայրերի, որոնք հակված են անսպասելի գործողությունների, որդիները հաճախ տառապում են ներոզներից՝ գիշերամիզություն, կակազություն: Հոր բժախնդրությունը նույնպես երեխայի նյարդայնացման գործոն է: Հոր չափազանց խստությունը կարող է վախ առաջացնել որդու մեջ¹⁰:

Եզրահանգում. Այն հայրերը, որոնք մանկության տարիներին ուժեղ հուզական կապեր ունեն երեխաների հետ, ընդհանուր առմամբ մեծ ազդեցություն են թողնում իրենց զավակների վրա: Որդիները ցանկանում են նմանվել այն հայրերին, որոնց հետ նրանց մեջ ձևավորվել են ընկերական հարաբերություններ: Հայրը կարևորագույն դեր է խաղում երեխաների բարոյական նորմերի յուրացման մեջ: Ծնողները բառերով ու վարքով արտահայտում են իրենց վերաբերմունքը որոշակի իրադարձությունների կամ մարդկանց արարքների հանդեպ՝ այդպիսով ներկայացնելով վարքի մոդելները և այս կամ այն երևույթի բարոյական գնահատականը: Ծնողները, հատկապես հայրը, վարքի որոշակի շրջանակների մեջ են դնում երեխաներին, հավանության են արժանացնում կամ պատժում են որոշ արարքների համար: Ընտանիքը մյուս սոցիալական խմբերի նման ապրում է հասունության գործընթաց, հասունության տարբեր որակներ ու վիճակներ, տարբեր աստիճաններ՝ կախված ներընտանեկան դերերի հստակությունից, ընտանիքի անդամների փոխհարաբերությունների բնույթից և այլ գործոններից:

Ամփոփելով կարելի է նշել, որ «Հայրերի դպրոցը» ձգտում է ամրապնդել ծնողական ու ամուսնական փոխհարաբերությունները երիտասարդ ընտանիքներում, նվազեցնել ամուսնալուծության ռիսկը, որ հանգեցնում է ընտանիքի քայքայմանը:

⁹ Психология и психоанализ беременности. Хрестоматия (под ред. Райгородского Д.Я.). Самара. Изд. дом «Бахрах». Москва. -2003.

¹⁰ Александрович Н. А., Материнская любовь. Москва. -2020. С. 320.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОТЦОВСКОЙ ШКОЛЫ

Տաակյան Կ. Ա.

Ключевые слова: *воспитание, семья, материнство, отцовская школа, родительство.*

Цель данной статьи - подчеркнуть важность участия отцов в процессе воспитания детей, подчеркнуть важность отцовских школ в процессе развития полноценного человека. В ходе исследования использовались как симметричные (анализ, синтез, исторический принцип), так и специальные (сравнительные) методы.

В ходе исследования сделан вывод, что, несмотря на то, что в нашей стране воспитание в основном является функцией, приписываемой женскому полу, исследования показали, что в неполных семьях, где отсутствует отец, воспитание ребенка остается неполным. В наше время способность отцовской школы завершить воспитательный процесс становится все более важной. Автор утверждает, что последнее призвано решить проблему укрепления демократической безопасности государства, основанной на повышении устойчивости молодой семьи, за счет выявления отцовско-супружеских качеств мужчины.

FATHER SCHOOL: SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS

Sahakyan K. A.

Key words: *upbringing, family, motherhood, father school, parenting.*

The purpose of the article is to emphasize the importance of the participation of fathers in the process of raising children in the context of individual development of a person. In the course of the research, both symmetric (analysis, synthesis, historical principle) and special (comparative) methods were used.

The study concluded that, despite the fact that in our country, upbringing is mainly a function attributed to the female sex, studies have shown that in incomplete families, where the father is absent, the upbringing of the child remains incomplete. In our time, the ability of the father's school to complete the educational process becomes more and more important. The author argues that the latter is designed to solve the problem of strengthening the democratic security of the state, based on increasing the stability of a young family, by identifying the paternal and marital qualities of a man.

Գ ր ա կ ա ն ո թ յ ո ն

1. Կիրակոսյան Հ., Սասնա ծռերի դաստիարակության գիրքը /Գործնական ձեռնարկ հայ ծնողների համար/, Երևան, «Հալիվոր» հրատ., 2019:
2. Սեդրակյան Ս., Ընտանիքի հոգեբանություն, Երևան, «Ուրարտու» հրատ, 2010:
3. Александрович Н. А. Материнская любовь. Москва. -2020.
4. Колесов П. Б. Муза для любимого. Как вдохновлять мужчину на подвиги. Москва. -2019.
5. Нартова-Бочавер С.К., Бочавер К.А., Бочавер С.Ю. Жизненное пространство семьи. -2017.

6. Папа-школа: шаг за шагом. - Москва. ООО «БЭСТ-принт». -2010.
7. Психология и психоанализ беременности. Хрестоматия/ под ред. Райгородского Д.Я. Самара. Изд. дом «Бахрах». Москва. - 2003.
8. Смирнов Д. А. Современный российский мужчина в семье и о семье: Стилль «молодого отца» в массовом сознании и поведении России/ Конструирование маскулинности на Западе и в России // Межвуз. сб. научно-методических материалов. Ивлгово. -2006. С. 58-79.
9. Руководство по подготовке родителей к рождению и воспитанию здорового ребенка /Под научной ред. к.м.н., доц. В.С Ковалсясо/. СПб. ООО «Издательство Фолиант». -2004.

Ընդունվել է՝ 26. 04. 2021

Գրախոսվել է՝ 24. 05. 2021

Հանձնվել է տպ.՝ 21. 06. 2021

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Կարինե ՄԱՀԱԿՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի ավագ գիտաշխատող, ՇՊՀ հոգեբանություն, սոցիոլոգիայի և սոցիալաբանության ամբիոնի վարիչ, էլ հասցե՝ sahakyanani@mail.ru